

Franzestg Valier-Schmid, Camischolas

1916 - 2003

Franzestg Valier, fegl da Vigeli e Marta Valier-Beer, ei naschius ils 16 da november 1916 sco otgavel da 10 affons. Dus fargliuns ein denton gia morts da pign. El ravugl da sia famiglia crescha el si a Camischolas. El viseta la scola primara e secundara a Camischolas. Da lezzas uras cuzzava la scola buca aschi ditg, aschia ch'il temps ordeifer la scola vegneva nezegiaus cun luvar e segidar els fatgs dalla veta purila.

Suenter la scola ei el ius el Tessin. Ad Agno passenta el dus onns tier ina buna famiglia purila. Duront quels dus onns empren el la cultura, las usanzas ed il patuà tessines. Dallas experienzas ch'el ha giu fatg el Tessin ei el adina staus fetg loschs. El retuorna a Camischolas e fa il pur. Duront ils onns d'uiara - 1939 entochen 1945 - ei il giuven Franzestg staus sfurzaus da prestar survetsch militar ch'ei stau 6 onns piars per in um giuven plein energia e finamiras.

Igl onn 1948 marida el l'Ursulina Schmid da Zarcuns. In onn suenter selegranci els dalla naschientscha dils schumellins Augustin e Christian. Cun mo dus onns, suenter haver passentau in'entir onn en ina clinica a Tavau, sto il pign Augustin murir da tuberculosa. Cuort suenter ils schumellins nescha l'Adelina, tschun onns pli tard la Tina ed aunc 8 onns pli tard la Jovita.

Cun plascher ed engaschi fa Franzestg il pur entochen ch'el sto serender el spital pervia dad in'operaziun dil magun. Duront siat entirs onns suenter quella greva operaziun sto el pitir vinavon. Ils miedis anflan buca propri la raschun da ses mals e san buca tgei pigliar a mauns. La finala decidan els d'operar el aunc ina gada ed anflan suprendentamein in narunchel bia memia gronds. Quel vegn eliminaus e suenter l'operaziun retscheiva Franzestg niev anim. Tonaton sto el dar si siu fatg puril demai che las forzas han schau suenter ed el ha stuiu encuir ina nova sfida. Senz'in susteniment davart dallas instituziuns socialas e senz'ina scolaziun speciala ha el entschiet a far mazler. Cun la pratica ed il plascher ha el era survegniu la necessaria rutina. El endrezza in local da mazzar ed in da stagliar cun frestgera tenor las leschas e prescripcziuns da lezs onns. Sper il mazar elavura il Franzestg la carn a ligiongias, puolpas, schambuns, caluns caura ed auter pli per sechentar quellas specialitads en nossa aria fina.

Sper il hanletg da tiers ha el sur decennis ora fatg giu tut ils animals che curdavan ellalps dalla Val Tujetsch e per part era ordeifer. El savevan ei clamar da tut temps, sondas e dumengias. Entras quell'incarica ha el giu ils davos onns schizun la cuida da singular ina gada ni l'autra Elias alps cun helicopter. Tutta lavur ha el giu fatg cun tgierp ed olma e luvrau di e notg.

Gl'aug ei era ius cul temps. Per ch'el sappi dar suatiensch a sia clientella ha el giu cumprau in vehichel per transportar la biestga. Per ch'el sappi era carrar cun quei vehichel ha el cun varga 60 onns stuiu - bugen ni nuidis - far la teoria dad ir cun auto.

Igl onn 1968, ils 4 da matg baul la damaun, cu sia feglia giuvna haveva gest cumpleniu il 5avel onn, derasa la tresta nova dil grev accident da sia dunna Ursulina. Varga in onn schai ella el spital paraplegic a Basilea ed el sto acceptar e vegnir a frida cun la nova situaziun. Cun curascha e cun agid da sia famiglia e cun agid da Diu seremetta el en siu destin. El center dalla veta digl aug Franzestg ei evidentamein adina stau la lavur, il quitau e la carezia per sia famiglia.

Bia temps liber ni vacanzas ha el buca giu. Il viagiar cun vehichel era in dils preferi hobis. El contemplava bugen outras cuntradas, seigi quei ella Surselva, ella Svizra centrala e secapescha fageva el oreifer bugen ina spassegiada en «siu» Tessin. Ultra dils viadis en Svizra interpren el differents viadis en outras tiaras dall' Europa. Quels viadis ha el per la gronda part stuiu far senza sia dunna Ursalina ch'ei stada ligiada vid la sutga da rodas dapi igl onn 1968.

Schegie ch'igl aug Franzestg e l'onda Ursulina han giu da purtar biaras cruschs han els mai selamentau. Els havevan plascher da mintga viseta e mintg'in sesenteva era fetg bein tier els, demai ch'els eran duas persunas cun in dafar fetg migeivel e da bien cor.

Igl aug Franzestg ei staus sia entira veta in um grad, in realist ed in individualist, negin fantast e meinsvart era el schizun in tec in original. Entras siu trafficar enconuscheva el massa glieud. Tuttina era el buc in da grondas fistas e da grondas gastarias. Tgi che ha giu enconuschiu el, saveva era ch'el scheva quei ch'el tertgava ed ins saveva nua ch'ins era cun el. Forsa ha el ina gada ni l'autra era permalau ina persuna ni l'autra - mo quei ch'el scheva tier quei steva el - mo el saveva era emblidar.

Ils davos onns, cunzun suenter la mort da sia dunna Ursulina, eis ei vegniu pli ruasseivel tier igl aug Franzestg. En sia biala e caulda stiva passentava el la pli gronda part dil di. El fageva aunc enqual spassegiada dil vitg en e deva ina paterlada culs vischins ni cul frar Benedetg, ted lava il Radio Romontsch e mirava empauet televisiun.

El perveseva sias 4 gaglinas e pupergnava il gat. Schegie ch'el ei staus uras en ed uras o persuls, ha el mai selamentau. El fageva negins fastedis da schar sia laver cumbien ed ha saviu sedistaccar dallas caussas terrestras senza vegnir engurgnius – in mussament dapli da sia tenuta realistica.

L'onda Ursulina ed igl aug Franzestg han giu il cletg e la quida d'astga passentar la sera dalla veta en lur casa a Camischolas. La feglia Tina ha giu quitau e tgirau el e l'onda entochen ils davos dis cun perseveronza e carezia. Omisdus ein stai fetg cunsients ed engrazievels per la laver prestada dalla feglia Tina. Ella ha surpriu quei immens buordi cun plascher ed ei regeva denter els treis ina exemplarica amicabladad ed harmonia. Era ils treis fargliuns han schazegiau la laver prestada dalla sora Tina.

Car aug Franzestg, Ti has giu cumbattiu duront Tia entira veta per gestadad, eis staus in optimist ed has giu curascha e Tia energia ha teniu pétg als gronds stempraus. Tia demanonza ei stada per nus tuts in muossavia, la quala nus empruein da suandar.

Jeu engraziel a Ti per tut il bien che nus havein astgau retscheiver da Tei.
Stai bein.

Tiu figliel Tumaisch